

У всіх психолого-педагогічних дослідженнях з проблеми взаємодії мистецтв і моральної культури особистості підкреслюється важливість звернення до мистецтва саме в дитячому віці. "Одна не заспівана вчасно або заспівана без душі колискова пісня, одна не розказана вчасно або розказана без натхнення казка, один не сказаний вчасно або сказаний, але без достатнього смаку жарт можуть зіграти в житті дитини таку ж фатальну роль, що зіграв в розповіді Бредбері роздавлений метелик", - пише А. Нуйкін [8, с. 45-46].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, розглядаючи методичні основи розуміння мистецтва як основного способу формування моральної культури школярів підліткового віку, підкреслимо, що у контексті власного осмислення проблем морального і естетичного моральне можна розглядати як сферу нашого життя, а естетичне ж спосіб сприйняття, рівень сприйняття світу внутрішніх почуттів людини. Саме найважливішим напрямом формування моральної культури школярів є поєднання самостійної моральної дії з самостійним моральним мисленням – аналізом, оцінкою явищ життя з позиції морального вибору.

У подальшому дане дослідження прагне до мети створення педагогічної моделі формування моральної культури учнів підліткового віку засобами взаємодії мистецтв метою якої є: індивідуалізація морального розвитку учнів; підготовка до прийняття на себе основних соціальних ролей; подолання обмежень в прояві моральності; постановка складніших завдань морального саморозвитку, які вимагають максимальної напруги духовних сил.

Література

1. Бодалев А.А. Психолого-педагогические аспекты нравственного воспитания / А.А. Бодалев // Вопросы психологии. – 1979. – № 5. – С. 31-36.
2. Кабалецкий Д. Б. Педагогические размышления: Избранные статьи и доклады / Д.Б. Кабалецкий. – М.: Просвещение, 1986. – 192 с.
3. Квятковский Е.В. О путях повышения нравственно-эстетического влияния искусства на учащихся средней школы / Е.В. Квятковский // Советская педагогика. – 1981. – № 2. – С. 16 - 23.
4. Масол Л. М. Педагогічні технології формування художньо-естетичної компетентності школярів / Л.М. Масол // Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. – Кн.2. – К.: 2005. – вип. 8. – С. 75-81.
5. Москвина Г. М. Взаимодействие видов искусства в теории и практике художественного образования : автореф. дис. канд. пед. наук. 13.00.01 / Удмуртский государственный университет. – Ижевск, 2003. – 21 с.
6. Москалец В. П. Психологія особистості : [навч. посіб. для вузів] / Віктор Петрович Москалец, Прикарпатський національний університет ім. В.С. Стефаника. – Київ : ЦУЛ, 2013. – 260 с.
7. Миропольська Н. Мистецтво – чинник виховання людини культури (Частина перша) / Н. Миропольська // Духовність особистості. – 2015. – Вип. 3. – С. 121-143.
8. Нуйкин А.А. Искусство и нравственность. / А.А. Нуйкин. – М.: Знание, 1981. – 56с.
9. Олексюк О.М. Педагогіка духовного потенціалу особистості: сфера музичного мистецтва : [навч. посіб.] / О.М. Олексюк, М.М. Ткач. – К.: Знання України, 2004. – 264 с.
10. Райс Ф. Психология подросткового и юношеского возраста. / Ф. Райс. – Питер, 2000. – 483 с.
11. Рувинский Л.И. Нравственное воспитание личности / Л.И. Рувинский. – М.: Изд-во МГУ, 1981. – 184 с.

УДК 373. 2. 015. 31: 172. 15

І.Васькова,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

М.Веретіна,

вихователь групи продовженого дня
Хмельницької середньої загальноосвітньої школи № 24, м. Хмельницький

I.Vaskova,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

M.Veretina,

day caregiver Khmelnytsky
secondary school № 24, Khmelnytsky

**ДЕФІНІТИВНА ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ВИХОВАННЯ ЦІННОСТІ ІНШОЇ
ЛЮДИНИ ЯК СКЛАДОВОЇ МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ**

THE DEFINITIVE CHARACTERISTIC OF THE CONCEPT OF EDUCATION OF THE VALUE OF ANOTHER PERSON AS A COMPONENT OF MORAL EDUCATION OF YOUNGER SCHOOLCHILDREN

Анотація. У статті проведено аналіз дефінітивної характеристики поняття виховання цінності іншої людини як складової морального виховання молодших школярів. Також розкритий зміст моральних цінностей з точки зору історії педагогіки.

Abstract. The article analyzes the definitive characteristics of the concept of educating the value of another person as a component of the moral education of younger students. Also disclosed the content of moral values in terms of the history of pedagogy.

Ключові слова: моральне виховання, цінності іншої людини.

Keywords: moral education, values of another person.

Постановка проблеми. Оновлення суспільства – суперечливий, складний і тривалий процес, пов'язаний із пошуком нових шляхів, засобів здійснення перетворень в усіх сферах життєдіяльності людей. У зв'язку з соціально-політичними, економічними, культурними змінами в Україні надзвичайно актуальною стає потреба в активних, діяльних особистостях, які могли б не тільки швидко пристосовуватися до мінливих умов життя, а й бути здатними до самоосвіти, саморозвитку, самореалізації. В той же час, сучасний громадянин розвинутого суспільства має цінувати власну гідність та з повагою ставитися до іншої людини.

Суспільство усвідомлює необхідність глибокого переосмислення ролі і значення для людини моральних цінностей, що ґрунтуються на культурно-історичних традиціях та духовності українського народу і водночас сприяють оволодінню особистістю багатствами світової культури, вихованню поваги до народів світу. Морально-духовне становлення дітей та учнівської молоді, їхня підготовка до активної, творчої, соціально значущої, сповненої особистісного смислу життєдіяльності, є найважливішою складовою розвитку суспільства і держави. Напрями державної політики в цій галузі сформульовані в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про позашкільну освіту». Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) пріоритетними напрямками у навчально-виховному процесі школи визнає гуманізацію та гуманітаризацію системи освіти, що має сприяти вихованню і розвитку духовної культури підрастаючого покоління. Основні шляхи вирішення проблем освіти в цілому і виховання зокрема накреслено в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті та Національній програмі виховання дітей та учнівської молоді в Україні.

Аналіз наукових досліджень. Аналіз літературних джерел свідчить, що проблема морального виховання особистості була об'єктом роздумів філософів і педагогів минулого (М.Драгоманова, В.Духновича, С.Русової, Г.Сковороди та ін.). З позицій української державності, моральних ідеалів і норм, загальнолюдських цінностей цю проблему досліджували Г.Вашенко, В.Винниченко, Б.Грінченко, М.Грушевський. М.Драгоманов, І.Огієнко, К.Ушинський та ін.

Проблема цінностей була предметом дослідження у філософсько-аксіологічному (Т.Аболіна, О.Дробницький, А.Єрмоленко, І.Зязюн, П.Ігнатенко, М.Каган, В.Лутай, В.Малахов,), соціологічному (А.Богомолів, Е.Дюркгейм, Н.Наумова), психологічному (К.Альбуханова-Славська, Л.Божович, М.Боришевський, М.Заброцький, І.Кон, О.Леонт'єв, Л.Смірнов, В.Ядов) та педагогічному аспектах (І.Бех, Г.Вашенко, О.Вишневський, М.Казакіна, В.Караківський, М.Сметанський, О.Сухомлинська, О.Рудницька, К.Чорна та інші).

Разом з тим, методика забезпечення морального становлення особистості як психолого-педагогічна проблема залишається ключовою і для науки, і для практики. Молодший шкільний вік як початковий етап соціалізації дитини на рівні школи потребує особливої уваги. Саме зі вступом дитини до школи стає можливим цілеспрямований педагогічний вплив на її особистість. Важливого значення в межах означеної проблеми набуває визначення умов, засобів, форм і методів, які є найбільш дієвими при формуванні моральних компетентностей, а також виявлення найбільш ефективних форм взаємодії школи, сім'ї та громадськості в цьому контексті.

Враховуючи теоретичну і практичну значущість даної проблеми, **метою статті** є вивчення дефінітивної характеристики поняття виховання цінності іншої людини як складової морального виховання молодших школярів.

Виклад основного матеріалу. На перехресті наукових напрямів вивчення життя людини як неповторного феномена буття однією з ключових проблем педагогіки стає виховання її моральних цінностей та цінності іншої людини зокрема.

«Наявність цінностей свідчить про небайдужість людини в її ставленнях до світу, що виникають як показник вагомості різних аспектів світу для людини, для її життя» [12, с.366]. Система

моральних цінностей – це та ланка, яка поєднує суспільство з особистістю і визначає, в ім'я чого відбувається та чи інша діяльність і якими засобами вона реалізується [14, с.4].

Аналіз сучасної філософської літератури переконує в тому, що цінність є складним комплексним утворенням, яке міститься в пізнавальних структурах, процесах соціального життя і культури, світогляді людини.

Основою еволюції уявлень про цінності була давня філософська традиція, яка подавала ставлення людини до світу, де ціннісні переживання перебували в центрі досліджень, головним чином у його етичних, естетичних та релігійних проявах. Історичні епохи і відповідно різні філософські вчення накладають свій відбиток на розуміння природи цінностей.

У філософії поняття «цінності» вперше було визначено в 60-х роках XIX ст. у працях Р.Г.Лотце як самостійний, значущий, незалежний від досвіду людини критерій істини в пізнанні [15, с.517].

З 60-70-х років XX століття поняття «цінність» стало предметом досліджень багатьох наук – філософії, соціології, психології, педагогіки, політики та ін. Гостра полемічність навколо питань специфіки ціннісного відбиття, змісту природи цінностей, співвідношення ціннісного і корисного, проблеми ієрархії цінностей, їх класифікації утверджує думку про єдність суб'єктивного і об'єктивного у ціннісному вимірі буття людини.

У вітчизняній філософії і соціології проблема цінностей починає досліджуватися з 60-х років XX століття. На основі праць О.Дробницького, В.Тугарінова, І.Нарського, М.Кагана сформувався категоріальний апарат теорії цінностей. Для представників марксистської філософії поширеним було розуміння «цінності» як позитивної значущості предметів і явищ дійсності для людини, їх здатності задовольняти її матеріальні і духовні потреби [4, с.38-60]. Водночас розвивається інший напрям філософії, який розглядає «цінності» як вищі суспільні ідеали, які вже виступають не засобом, а метою діяльності [11, с.12]. Поєднуючи одночасно такі протилежні позиції, О.Дробницький розкриває «цінність» як певне психічне ставлення людини до об'єктів, що ґрунтується на культурно-історичному досвіді і дає їй можливість орієнтуватися у суспільному та природному середовищі [2, с.33].

Д.Леонтьєв [10, 35-43] досліджує цю категорію у просторі всіх її існуючих та можливих визначень, наслідуючи метод, запропонований В.Франклом. Розглядаючи співвідношення понять «цінність» і «смысл», В.Франкл акцентує увагу на тому, що цінності – це «смысли, які притаманні великим групам людей протягом історії...», це «універсалії смислів», здатні регулювати життєдіяльність людей [16, с.288].

Сучасне розуміння категорії «цінність» означає, по-перше, позитивне чи негативне значення будь-якого об'єкта, на відміну від його екзистенціальних і якісних характеристик (предметні цінності), по-друге, нормативну, оцінну функцію явищ суспільної свідомості (суб'єктивні цінності) [3, с.462].

«Цінність – це поняття, що характеризує соціально-історичну значущість для суспільства і особистісний сенс для індивідів певних явищ дійсності. Цінності виступають важливим фактором соціальної регуляції поведінки особистості та взаємовідносин людей» [17, с.189].

Як підкреслює Д.Леонтьєв, поняття «цінності» можна зарахувати до трьох різних груп явищ і, відповідно, до трьох форм існування цінностей:

- 1) суспільні цінності-ідеали, сформовані суспільною свідомістю в уявленні про досконалість у різних сферах життя;
- 2) реальне втілення цих цінностей у дійсності;
- 3) мотиваційні структури особистості, що стимулюють її до реального втілення в поведінці та діяльності суспільних ціннісних ідеалів [10, с.37].

На межі XX – XXI століття проблема цінностей актуалізувалась у філософсько-етичних та соціологічних наукових дослідженнях українських вчених. Глибокий теоретичний аналіз природи цінностей та всебічне обґрунтування їх функціонування в суспільстві та особистості здійснено Т.Аболіною, А.Єрмоленко, В.Малаховим. Увагу більшості авторів зосереджено на проблемі готовності особистості чинити морально, здійснювати свій життєвий вибір у відповідності з загальнолюдськими морально-етичними цінностями [4; 5; 6; 8; 18].

Вибір системи цінностей – головне питання, яке виникає у визначенні змісту виховання, оскільки воно передбачає передачу підростаючому поколінню соціального досвіду людства, розвиток здібностей та практичної діяльності, а також формування і зміну ставлень людини до себе та інших, до світу в цілому. У Концепції виховання гуманістичних цінностей учнів зазначається, що «серцевиною ідеології в українському суспільстві має стати гуманістична мораль, яка базується на загальнолюдських моральних цінностях» [9, с.3].

Враховуючи існуючі погляди щодо природи категорій «цінність», «моральна цінність», «особистісна моральна цінність», погоджуємося із Л.Смирновим, який вважає, що всі зазначені в літературі ціннісні теорії співвідносяться з двома основними. «Йдеться про досить абстрактно виражені концепції того, що є найбільш бажаним, здатним описати ідеальний стан буття людей, або про такою самою мірою емоційно обраний модус поведінки або діяльності. Перші визначення стосуються термінальних цінностей, інші – інструментальних» [13, с.107].

Саме таку класифікацію індивідуальних цінностей вважає найпоширенішою І.Бех:

Термінальні цінності – це те, що є найбільш бажаним та емоційно привабливим для особистості, описує ідеальний стан її буття і виконує функцію вибору цілей та способів їх досягнення;

Інструментальні цінності – це модус (спосіб) поведінки або дій, не пов'язаних безпосередньо з метою. До інструментальних цінностей належать моральні цінності, ціннісні компетенції [1, с.15].

Складна природа цінностей зумовила різні підходи до визначення цінностей та їх класифікації. Але для нас, насамперед, важлива класифікація, прийнята для процесу морального виховання підростаючого покоління. Зміст морального виховання учнів зумовлений потребами і вимогами суспільства до формування всебічно розвиненої особистості, рівнем його моральності. З огляду на ці чинники, завдання морального виховання в школі – формування національної свідомості й самосвідомості, прагнення жити в гармонії з природою, свідомої дисципліни, обов'язку та відповідальності, поваги до закону, до старших, до жінки.

Методологічною засадою морального виховання є етика. У моральному вихованні слід спиратися на гуманістичну ідею про те, що людині від природи притаманне прагнення до добра, правди і краси. Виховання учнів, на думку О.Вишневського, має забезпечити формування в них такої наведеної вище системи моральних цінностей.

Абсолютно вічні цінності – загальнолюдські цінності, що мають універсальне значення та необмежену сферу застосування (доброта, правда, любов, чесність, гідність, краса, мудрість, справедливість та ін.).

Національні цінності є значущими для одного народу, проте їх не завжди поділяють інші народи. Наприклад, почуття націоналізму зрозуміле і близьке лише поневоленим народам і чуже тим, які ніколи не втрачали своєї незалежності. До цієї групи цінностей належать такі поняття, як патріотизм, почуття національної гідності, історична пам'ять тощо.

Громадянські цінності – ґрунтуються на визнанні гідності людей і характерні для демократичних суспільств. Це, зокрема, права і свободи людини, обов'язки перед іншими людьми, ідеї соціальної гармонії, поваги до закону тощо.

Сімейні цінності – моральні основи життя сім'ї, стосунки поколінь, закони подружньої вірності, піклування про дітей, пам'ять про предків та ін.

Моральні стосунки в сім'ї накладають відбиток на все життя людини, оскільки їх вплив пов'язаний, по-перше, із сильними переживаннями, по-друге, вони постійніші, по-третє, в них закладаються підвалини всіх моральних ставлень людини до суспільства, до праці, до інших людей.

Цінності особистого життя мають значення насамперед для самої людини, визначають риси її характеру, поведінку, стиль приватного життя та ін. Поняття «особистісні цінності» пов'язується з освоєнням конкретними індивідами суспільних цінностей, а, отже, за ним закріплюється значущість, особистісний смисл для людини певних об'єктів, подій, явищ тощо.

Особистісні цінності включають ідеали і поняття морально-етичного плану, а також становлення характеру, формування вольових якостей, демократизацію особистості, рівновагу духовного і тілесного життя, працьовитість і точність, мужність, оптимізм, твердість слова, шляхетність, терплячість, здоровий спосіб життя, повноцінна самореалізація та ін.

Найбільш глибоке і всебічне визначення особистісних цінностей, на нашу думку, пропонує І.Д.Бех, який трактує їх як усвідомлені узагальнені самовартісні смислові утворення особистості. Кожна з особистісних цінностей, відзначає він, являє собою функціональну єдність мотиваційного, емоційного, когнітивного, регулятивного, операційно-динамічного і результативно-оцінного компонентів. Взаємодія цих компонентів у середині особистісної цінності становить змістовний бік її ціннісної структури, на якій будуються механізми формування будь-якої цінності. Цінності стають виховним фактором завдяки тому, що перетворюються у внутрішні мотиви поведінки особистості [1, с. 213].

Виховна тактика щодо рівня розвитку особистісних цінностей має полягати у забезпеченні їх прояву як ставлення до довколишнього. При цьому шлях виховання особистісних цінностей, який може бути успішно методично інструментований науково обґрунтованою педагогічною технологією, має полягати у сходженні від конкретного до загального. Це означає, наприклад, що повага до людства може бути вихована в дитини, якщо спочатку у неї формується це ставлення до близької

людини, далі до оточуючих людей, а згодом це коло може розширюватись. Звичайно, що розвиток особистісної цінності вищого рівня – процес складний і суперечливий і далеко не кожна особистість спроможна його здійснити.

Зупинимось детальніше на характеристиці такої абсолютної вартості, як цінність особистості іншої людини, оскільки ця цінність є предметом нашого дослідження.

Ціннісне ставлення до людини розглядається нами як особливий аспект гуманізації стосунків, оскільки людина сама стає головною цінністю та безпосереднім суб'єктом взаємодії. Ціннісне ставлення до людини, визнання її найвищою цінністю містить також поведінкові аспекти культури людських стосунків.

Ціннісне ставлення до людини ґрунтується на вихідній передумові про те, що людина – абсолютна цінність, «міра всіх речей». Як відомо, людство вистраждало ідею цінності людини, прийшло до неї через досвід багатьох поколінь. У сучасних умовах, коли Україна затвердила статус своєї незалежності власною Конституцією, коли вона прагне побудувати правову державу, створити демократичне, гуманне суспільство, положення про цінність людини потребує практичного втілення в життя. Це означає, що повага і захист людської гідності передбачають повагу, захист і реальне забезпечення основних життєвих прав людини, справжнього ставлення до неї як до цінності. Без розв'язання цього завдання не можна гармонізувати ні стосунки між державою і особистістю, ні відносини між людиною і суспільством, ні взаємини між людьми.

І. Кант стверджував, що особливу цінність, перевагу має, насамперед, сама моральність, моральний закон (як виразник загальнозначущого, загальнолюдських інтересів). Кожній окремій людині притаманна найвища цінність лише тому, що вона здатна до моральності, тобто до розуміння загальних завдань людства, здатна рахуватися з іншими людьми [10, с. 276]. Виходить так: я – найвища цінність лише тому, що всі інші найвищі цінності; я маю діяти, керуючись загальнозначущими моральними цінностями, інші – також. Лише в такій суспільній системі людина набуває найвищої цінності.

На основі вище означених положень цінність іншої людини як феномен розглядається нами як особлива цінність, що є системою установок, мотивів, потреб, поглядів і переконань, в основі яких лежать принципи ціннісного ставлення до інших людей, які проявляються в активно-діяльному ставленні до людей і ґрунтуються на визнанні цінності людини. Безумовно, люди різняться за світосприйняттям, потребами і здібностями, значущістю для суспільства, честю, милосердям і людяністю, проте всі без винятку повинні мати таку ціннісну характеристику як людська гідність, що характеризує однаково кожного представника людського роду.

У сучасних умовах гуманізації стосунків, що лежить в основі моралі та моральності, повертається індивідуальне начало, із засобу суспільного розвитку стає метою. Особистість дитини стає справді реальною цінністю. Водночас підкреслимо, що переорієнтація всієї системи освіти та виховання на людину, дитину, учня, по суті, тільки починається. Проте вже сьогодні завдання педагога – вивчити і закріпити в досвіді методи і форми роботи з учнями, що мають великий активізуючий потенціал. Поряд з цим, це перегляд раніше усталених стереотипів у виховній діяльності: переорієнтація у цінностях і висування на перший план самооцінки особистості, людського життя, миру, міжособистісної взаємодії і спільного проживання в мирі; настанова на безперервне самовиховання тобто інтенсивний саморозвиток і самовдосконалення [1, с. 42].

Піднесення учня до статусу мети виховання означає для нього простір вибору діяльності та способів організації свого життя в педагогічно доцільних межах (зовнішня сторона) і відчуття своєї цінності, значущості, людської гідності, інтерес до людей та життя, почуття зростаючих можливостей (внутрішня сторона). Виключно важливо, щоб ці завдання здійснювались за законами добра та справедливості, щоб самореалізація кожної людини не пригнічувала гідності та інтересів інших людей. Важливого значення набуває розуміння кожним, що світ людини – це світ взаємодії людей. У будь-якому своєму вчинку потрібно навчитися бачити і виражати ставлення до оточуючих. Тому, виховуючи у дитини милосердя, потребу турбуватися про оточуючих, інтерес до неповторної індивідуальності кожного, терпимість та інші якості, ми формуємо не лише ставлення її до інших людей і до себе, а й закладаємо в структуру її особистості домінанту, яка найістотніше впливатиме на ставлення також до інших сторін довколишнього світу [1, с. 97].

Вважаємо за доцільне дати детальнішу характеристику компонентам, що становлять змістову основу цінності особистості іншої людини.

Основним критерієм ціннісного ставлення до людей виступає доброта. Доброта: здатність і готовність людини робити добрі справи на користь іншим, що проявляється у доброзичливості, довірі, доброторчості тощо; добро – це людяність, яка реалізується у справах, вчинках. Лише втілене в добродіяннях, в особистісних чеснотах, добро може слугувати ознакою ціннісного ставлення до людини.

Милосердя: доброта; співчуття та допомога ближньому; лагідність, співпереживання. Милосердя вимагає від людини оперативної допомоги кожному, як духовно-емоційної, так і конкретно-практичної, уваги і співчуття, вміння вирішити конфлікти з позицій розуму, доброзичливого ставлення до успіхів іншого. Милосердя та людинолюбність суспільства, сім'ї, окремої людини визначається, перш за все, ставленням до дітей, людей похилого віку, до тих, хто потребує допомоги. Людяність ми розглядатимемо як любов до людини, поважання її гідності; чуйність і турбота про інших; вміння дякувати, вибачати, каятись.

Без сумніву, що моральна цінність милосердя зростає тоді, коли вона здійснюється безкорисливо, за велінням серця, коли за допомогу не чекають винагороди.

Співчуття як одна їх складових милосердя виражається у розумінні почуттів, думок і внутрішнього стану іншої людини, наданні моральної підтримки її прагненням та готовності сприяти їх здійсненню. Завдяки йому кожен може поставити себе на місце іншого і побачити в ньому схожого на себе.

Чуйність виявляється в поважному ставленні до інтересів, почуттів, потреб людей, полегшуючи розуміння їх душевного стану і настрою, мотивів, якими вони керуються, здійснюючи вчинки. Тактовне ставлення до самолюбства та гордості, почуття власної гідності, турбота про потреби та бажання людей – важливі сторони чуйності. Вона заперечує грубість, нетерпимість, підозрілість, байдужість.

Прилучення до внутрішнього стану інших людей поступово виробляє внутрішній такт і культуру співпереживання, що забезпечує оптимальну форму ціннісного ставлення до людей. Основними ознаками тактовності можна назвати почуття міри, вміння знайти потрібну форму спілкування, надання допомоги чи послуги, розуміння внутрішнього стану людини, правильне оцінювання своїх слів, вчинків.

Значним компонентом цінності іншої людини виступає порядність, що полягає в нездатності до поганих, нечесних, аморальних вчинків. Порядність пов'язана з великодушністю, яка розглядається нами як вища форма людяності. Великодушність визначає таке ставлення до людей, коли гуманність перевищує звичну межу взаємоповаги. Великодушна людина привітна, діяльна, щедра навіть у взаєминах з тими, хто не завжди заслуговує на доброту. Проявами великодушності є самопожертва заради інтересів інших, поступливість, здатність прощати. Дана якість становить основу благородства, яке розуміється як моральна стійкість, самовідданість, здатність долати егоїстичні прояви душі, здійснення безкорисливих вчинків.

Визнання цінності людини ґрунтується на поважанні гідності особистості. Основні ознаки і прояви поваги до людини та її гідності – визнання цінності іншого, забезпечення рівності прав, можливості задоволення потреб та інтересів, надання свободи вибору та волевиявлення. Гідність тісно пов'язується з толерантністю, яка характеризується терпимим ставленням до інтересів, переконань, вірувань, звичок і поведінки оточуючих. Вона виявляється в прагненні досягти взаємного розуміння і узгодження різноманітних інтересів і точок зору без застосування тиску, переважно методами роз'яснення. Толерантність є формою поваги до людини, визнання за нею права на власні переконання, на те, щоб бути іншою. Вона передбачає гуманне ставлення до людей різного світогляду, політичних орієнтацій, традицій тощо і виключає ворожість культур та ідеологій, міжнаціональні конфлікти, є запорукою успішного самовираження і самореалізації особистості, що сприяє підняттю і перетворенню її в найвищу цінність.

Показником ціннісного ставлення до особистості іншої людини виступає відповідальність, що характеризує кожного з погляду виконання ним моральних вимог, які виражають рівень участі як у власному моральному вдосконаленні, так і у вдосконаленні суспільних відносин. Відповідальність може бути реалізована лише тоді, коли вона поєднується зі свободою волевиявлення, принциповістю і рішучістю особистості. Свобода: стан і можливість мислити і діяти відповідно до своїх уявлень і бажань, вільно самовизначатися у виконанні тих чи інших цілей і завдань особистості. Відповідальність: своєчасне і відповідальне виконання своїх обов'язків і моральних вимог; повага до прав і свобод іншого, надання йому допомоги і підтримки; вимогливість до себе та інших; самокритичність та саморегуляція поведінки; протидія злу та насильству.

Справедливість виступає у нашій свідомості як мета і регулятор важливих ціннісно-сміслових ідей та уявлень. Вона полягає у тому, щоб бути справедливим у ставленні до іншої особистості, поважати її, зберігати свободу її дій. Справедливість: чесність та щиросердечність у взаєминах, правдивість; об'єктивність в оцінці себе та інших; самокритичність, добросовісність. Справедливість стимулює особисту активність, самостійність, рішучість у відсічі антигуманних проявів поведінки оточуючих, тісно пов'язується з вимогливістю, принциповістю, добросовісністю, чесністю, правдивістю, чистосердечністю.

Повага до людської гідності: шана до людини (поважання її переконань, моральних принципів, звичок тощо); прагнення не чинити незручностей та неприємностей; ставлення до іншого як до унікальної особистості; коректність, самоповага.

Миролюбність: довіра; доброзичливість; толерантність; поблажливість; уміння прощати; уміння приходити до консенсусу.

Таким чином, проведений нами аналіз змістовної суті цінності іншої людини дозволив виділити її суттєві показники: доброта, відповідальність, справедливість, повага людської гідності, людяність, миролюбність, милосердя. Виокремленні складові змісту цінності іншої людини – це складна система, компоненти якої знаходяться у тісному зв'язку та постійній взаємодії. Індивідуально-особистісна система моральних цінностей асимілює всі ці цінності в свідомості індивіда. Цінність іншої людини виступає еталоном оцінки явищ і тому ці знання функціонують як ідеальна модель власної поведінки індивіда [7, с.70-75].

Особистісні цінності не повинні бути замкнені у внутрішньому світі людини, а бути тими психологічними засобами, за допомогою яких цей світ стає відкритим насамперед для іншої людини і того, що її оточує.

На формування цінностей молодого покоління впливають найрізноманітніші чинники: сім'я, засоби масової інформації, атмосфера навколишнього середовища тощо. Проте домінуюча роль у вирішенні даної проблеми належить школі, яка в особі педагогів покликана забезпечувати розвиток у підростаючої людини всього комплексу гуманних моральних цінностей. У зв'язку з цим, перед школою ставиться задача підготовки відповідального громадянина, здатного самостійно оцінювати що відбувається і будувати свою діяльність відповідно до інтересів оточуючих його людей. Рішення цієї задачі пов'язано з формуванням стійких моральних властивостей особистості школяра. Значення і функція початкової школи в системі безперервної освіти визначається не тільки наступністю її з іншими ланками освіти, але й, у першу чергу, неповторною цінністю рівня становлення і розвитку особистості дитини.

Висновки. Отже, основною функцією є формування інтелектуальних, емоційних ділових, комунікативних властивостей учнів до активно – діяльної взаємодії з оточуючим світом (із природою, іншими людьми, самими собою й ін.). Для досягнення зазначених результатів у психічному й особистісному розвитку молодших школярів, насамперед, необхідно кардинально змінити пріоритети цілей початкової освіти: на передній план поставити мету, що полягає не в озброєнні учнів визначеною сумою предметних знань і умінь, а у вихованні його особистості на основі формування освітньої діяльності.

Моральне виховання молодших школярів є однією зі складних задач вчителя. Для вирішення даної проблеми вчителю потрібно не тільки знання предметів початкових класів і методики їхнього викладання, але й уміння направити свою діяльність на моральне виховання у формуванні освітньої діяльності.

Література

1. Бех І. Виховання особистості: Книга 1: Особистісно орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади / І.Бех. – К.: Либідь, 2003. – 280 с.
2. Бровко М.М. Мистецтво як естетичний феномен / М.М. Бровко. – К.: Віпол, 1999. – 239 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ "Перун", 2001. – 1440 с.
4. Чорна К.І. Виховання моральності підростаючого покоління: Наук.-метод. посіб. / К.І.Чорна, В.О.Білоусова, Н.І.Ганнусенко, В.А.Киричок, Л.П.Осьмак, В.О.Павленчик, О.Л.Феоктістова, С.Д.Циганок; За ред. К.І.Чорної. – К.: Богдана, 2005. – 288 с.
5. Галузяк В.М. Когнітивно-еволюційна теорія морального розвитку і виховання особистості / В.М. Галузяк, О.В. Алексеева // Наукові записки Вінницького державного пед. університету ім. М.Коцюбинського. Серія: Педагогіка і психологія. – Вип. 3. – Вінниця: ВАТ "Віноблдрукарня", 2000. – С. 156-163.
6. Діалог культур: Україна у світовому контексті: Матеріали перших міжнародних філософсько-культурних читань 26.04.1996. – Львів: Каменярь, 1996. – 174 с.
7. Заброцький М.М. Педагогічна психологія: Курс лекцій: Для студ. вищих закл. освіти, які навч. за спец. "Педагогіка" / М.М. Заброцький. – К.: МАУП, 2000. – 100 с.
8. Ігнатенко П.Р. Виховання громадянина: Психолого-педагогічний і народознавчий аспекти: Навч.-метод. Посібник / П.Р. Ігнатенко, В.Л. Поплужний, Н.І. Косарева, Л.В. Крицька. – К.: ІЗМН, 1997. – 252 с.
9. Концепція виховання гуманістичних цінностей учнів // Шкільний світ, 2005. – № 45 (317). – С. 4-11.
10. Леонтьев Д.А. От социальных ценностей к межличностным: социогенез и феноменология ценностной регуляции деятельности / Д.А. Леонтьева // Вестник МГУ, 1996. – № 4. – С. 35-43.
11. М'ясоїд П.А. Загальна психологія: Навч. посіб. / П.А. М'ясоїд – К.: Вища шк., 1998. – 479 с.
12. Психологія і педагогіка життєтворчості: Навч.-метод. посібник / НАН України; Інститут соціології / Під ред. В. М. Доній. – К.: Інститут соціології, 1996. – 791 с.
13. Сухомлинська О.В. Цінності у вихованні дітей та молоді: стан розроблення проблеми О.В. Сухомлинська // Педагогіка і психологія. – 1997. – № 1. – С. 105-110.

14. Тюріна В.О. Ціннісні орієнтації: Навч. Посібник / В.О. Тюріна, Є.Д. Научитель. – К.: ООО "Міжнар. фін. агентство", 1998. – 30 с.
15. Філософія: навчальний посібник / за ред. І.Ф.Надольного. – К.: Вікар, 1997. – 584.
16. Франкл В. Человек в поисках смысла: Сборник: Пер. с англ. и нем/ В. Франкл // Общ. ред. Л.Я. Гозмана и Д.А. Леонтьева. – М.: Прогресс, 1990. – 356 с.
17. Цінності освіти і виховання: Наук.-метод. зб. / АПН України; Центр Інформ. та док. Ради Європи в Україні / За заг. ред. О.В.Сухомлинської, Р.П.Скульського. – К., 1997. – 224 с.
18. Шевченко Г.П. Естетичні цінності в структурі духовної культури // Формування духовної культури учнівської молоді / За заг. ред. проф. Г.Шевченко. – Луганськ, 1997. – С. 24-29.

УДК 371.134: (793.3+78)

О. Вічавська,

концертмейстер кафедри мистецьких дисциплін
дошкільної та початкової освіти

вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

Н.Годзева

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

O. Vichavska,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

N.Hodzyeva,

Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi
State Pedagogical University

РИТМ ЯК ОСНОВНА СКЛАДОВА МУЗИЧНО-РИТМІЧНОГО ВИХОВАННЯ

RHYTHM AS THE MAIN COMPONENTS OF MUSICAL-RHYTHMIC EDUCATION

Анотація. У статті досліджено поняття музично-ритмічне виховання, різні методики розвитку відчуття ритму, музичного сприйняття, характеру музики, її темпу, динаміки, форми. Подано рекомендації щодо застосування різноманітних прийомів музично-естетичного розвитку дитини: рухової діяльності, використання музично-ритмічних інструментів на заняттях. Доведено, що зміна видів музичної діяльності, різних завдань на музичних заняттях має сприяти розвитку чуття ритму, ладу на основі константи «ритм», «лад» та глибшому емоційному, цілісному сприйманню настрою, образу.

Abstract. In the article the concept of musical-rhythmic upbringing, various methods of the development of a sense of rhythm, musical perception, the nature of music, its tempo, dynamics, and forms are investigated. Recommendations on the application of various techniques of musical and aesthetic development of the child are given: motor activity, use of musical-rhythmic instruments at classes. It is proved that the change of types of musical activity, various tasks at musical classes should contribute to the development of the sensation of rhythm, order on the basis of the constant "rhythm", "mode" and a deeper emotional, holistic perception of mood and insult.

Ключові слова: музично-ритмічне виховання, ритм, лад, рухова діяльність, музичний образ, чуття ритму, темп, музично-ритмічні інструменти.

Keywords: musical and rhythmic education, rhythm, mood, motor activity, music image, sense of rhythm, tempo, rhythmic music and instruments.

Одне з головних завдань початкового музичного розвитку дітей полягає у здійсненні ритмічного виховання. Музичний ритм виник з руху, з трудової діяльності людини. Пізніше він розвинувся в синкретичному мистецтві (танець, пантоміма) і граматичній структурній побудові слова (мовна динаміка). Початковий етап формування музичного мистецтва ґрунтувався на триєдності: рух, слово, музика. І якщо рух у музиці порушував природне акцентування, то слово втискувало музику (пісню) в жорсткі ритмічні рамки [1, с. 12].

Музично-ритмічне виховання (ритміка) – це спеціальний предмет, який має на меті активізувати музичне сприйняття дітей через рух, прищеплювати їм навички усвідомленого